

О П Р Е Д Е Л Е Н И Е № 958/03.05.2023 г.

Върховен касационен съд на Република България, Гражданска колегия, Четвърто отделение в закритото заседание на единадесети април две хиляди двадесет и трета година в състав:

Председател: Веска Райчева

Членове: Геника Михайлова

Анелия Цанова

разгледа докладваното от съдия Михайлова гр.д. № 4575 по описа за 2022 г.

Производството е по чл. 288 ГПК.

Обжалвано е решение № 1083/21.07.2022 г. по гр.д. № 3601/2021 г., с което Софийски апелативен съд, потвърждавайки решение № 265558/30.08.2021 г. по гр.д. № 14588/2019 г. на Софийски градски съд, осъжда Софийски районен съд (процесуален субституент на държавата) да заплати на „Турин имоти“ АД на основание чл. 2б ЗОДОВ сумата 5 000 лв. – обезщетение за неимуществени вреди от нарушение на правото на разглеждане и решаване на гр.д. №31231/2011 г. на Софийски районен съд в разумен срок, съгласно чл. 6, § 1 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, ведно със законната лихва от 07.11.2019 г.

Решението се обжалва от Софийски районен съд с искане да бъде допуснато до касационен контрол за проверка за правилност по следния материално-правен въпрос: Необходимо ли е да са доказани конкретни понесени неимуществени вреди, пряка и непосредствена последица от установената по делото по чл. 2б ЗОДОВ неразумна продължителност на съдебното производство, за да определи съдът обезщетението по справедливост, или е достатъчно в решението националният съд да се позове на силната, макар и оборима презумпция, че неразумната продължителност на съдебното производство причинява неимуществени вреди, която презумпция е изведена в решения по чл. 6, § 1 КЗПЧ на Европейския съд по правата на човека? Касаторът счита въпросът включен в предмета на обжалване (общата предпоставка по чл. 280, ал. 1 ГПК за допускане на касационния контрол) и твърди, че въззивният съд му е отговорил в противоречие с т. 11 от ППлВС № 4/1968 г. и с практиката на Върховния касационен съд – с Решение № 170/04.02.2020 г. по гр.д. № 4835/2018 г. III ГО, Решение № 134/04.07.2016 г. по гр.д. № 5992/2015 г. III ГО, Решение № 92/02.08.2016 г. по гр.д. № 965/2015 г. I ТО и решение № 272/27.01.2020 г. по гр.д. № 924/2019 г. IV ГО (допълнителната предпоставка по чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК). Касаторът твърди и противоречие на начина, по който въззивният съд му е отговорил, с други решения на Европейския съд по правата на човека по чл. 6 § 1 КЗПЧ, в които се приема за възможно при установена неразумна продължителност на съдебно производство съдът да не присъди обезщетение претърпени имуществени

вреди, когато страната, която твърди, че е претърпяла такива, не докаже твърдението си - така Решение по делото Скордино срещу Италия, № 36813/97 и Решение по делото Нардон срещу Италия, № 34368/02. Чл. 41 КПЧОС е основанието за определените от ЕСПЧ обезщетения за неимуществени вреди в полза на юридически лица, на представители на различни общини, вкл. без изискване да са правосубектни.

Противоречието на въззивното решение с практиката на Европейския съд по правата на човека законодателят не извежда като самостоятелно основание за допускане на касационната жалба за разглеждане. Деликтният състав по чл. 26 ЗОДОВ (Нов – ДВ, бр. 98 от 2012 г.) обаче е създаден въз основа на пилотното решение за страната ни по делото Димитров и Хамънов срещу България на ЕСПЧ. В това решение изрично е прието, че „Съдът вече установи, че в България не съществува правно средство за защита, чрез което обвиняемите, засегнати от прекомерна продължителност на наказателното производство срещу тях, да могат да получат обезщетение. Не е ясно каква тежест придават националните съдилища при изчисляване на размера на вредите от продължителността на наказателното производство спрямо другите релевантни фактори..., поради което е невъзможно да се прецени дали равнището на присъденото на жалбоподателя обезщетение във връзка с продължителността на производството е разумно.“. В мотивите към законопроекта за изменение на ЗОДОВ за създаване на разпоредбата на чл. 26 ЗОДОВ изрично се приема, че „с предложението за създаване на чл. 26 се цели разширяване на приложното поле на закона, така че той да обхване и случаите на „забавено правосъдие“. Съгласно пилотните решения на ЕСПЧ по делото Фингър срещу България и Димитров и Хамънов срещу България“, които констатираха нарушения на чл.6, § 1 от Конвенцията, българските национални власти в срок от 12 месеца следва да изработят и приложат необходимите механизми за разрешаване на системния проблем, свързан с разумния срок на производствата“. Следователно повдигнатият въпрос е от значение за правилното прилагане на чл. 26 ЗОДОВ в смисъла, произтичащ от чл. 6, § 1 КЗПЧОС, а установяването на съответствието или противоречието на обжалваното решение и с практиката на ЕСПЧ, на която касаторът се позовава, е от значение за точното прилагане на материално-правните разпоредби и за развитието на правото в смисъла, изяснен в т. 4 от ТР № 1/19.02.2010 г. по тълк.д. № 1/2009 г. ОСГТК на ВКС. Оплакванията по същество са, че решението е неправилно като постановено в нарушение на материалния закон (чл. 26 ЗОДОВ), при съществено процесуално нарушение (по чл. 236, ал. 2 ГПК) и необоснованост – всички касационни основания по чл. 281, т. 3 ГПК. Претендира юрисконсултско възнаграждение за всяка от трите инстанции, разгледали делото.

Ответникът по касация „Турин имоти“ ООД възразява, че повдигнатите въпроси нямат претендираното значение, а решението е правилно. Претендира разноските пред Върховния касационен съд.

Настоящият състав намира касационната жалба с допустим предмет – решението е въззивно, по гражданско дело с цена на иска 40 000 лв.; при надлежна процесуална легитимация – касатор е осъденият ответник; спазен е срокът по чл. 283 ГПК и всички останали предпоставки за нейната редовност и допустимост. Повдигнатият въпрос следва да се уточни и конкретизира, така както допуска т. 1 от ТР № 1/19.02.2010 г. по тълк.д. № 1/2009 г. ОСГТК на ВКС, но по него са налице условията по чл. 292 ГПК. Съображения:

За да постанови обжалвания резултат, въззивният съд е приел, че производството по гр.д. № 31231/2011 г. на Софийски районен съд е продължило в нера разумен срок, съгласно чл. 6, § 1 КЗПЧОС. По делото е установено, че: 1) гр.д. № 31231/2011 г. на Софийски районен съд е образувано по редовна искова молба от 19.07.2011 г. на „Турин имоти“ АД; 2) неговата фактическа и правна сложност не е висока – в предмета на доказване се включва изграждането на съоръжение за присъединяване към разпределителната електрическа мрежа на „ЧЕЗ Разпределение България“ АД (ответник по гр.д. № 31231/2011 г. СРС) от инвеститора на една сграда „Етон“ ЕООД, на когото „Турин имоти“ АД е правопреемник, което действие е извършено по възлагане от електроразпределителното дружество, и претенцията за сумата 10 000 лв. (предявена част от вземане в пълен размер 34 500 лв.) е обоснована с отказ на „ЧЕЗ Разпределение България“ АД да изкупи съоръжението в предвидените в договора условия и срокове; 3) делото е разгледано и обявено за решаване в открито съдебно заседание от 21.11.2012 г. и 4) решението по него не е постановено повече от осем години.

Въззивният съд е определил обезщетението за понесените от „Турин имоти“ АД неимуществени вреди от нера разузната продължителност на разглеждането на гр.д. № 31231/2011 г. СРС в размер на сумата 5 000 лв. (чл. 52 ЗЗД). Приложил е силната, макар и оборима презумпция, установена в някои решения на Европейския съд по правата на човека по чл. 6, § 1 КЗПЧ, че нера разузната продължителност на съдебното производство причинява неимуществени вреди. Възражението за съпричиняване е отхвърлено в обжалваното решение с мотиви да не е доказано забавеното разглеждане на гражданското дело да е по причина на поведението на страните или на техните процесуални представители.

При тези мотиви на въззивния съд повдигнатият въпрос придобива следния смисъл: Кой са критериите, въз основа на които съдът по иска по чл. 26 ЗОДОВ е длъжен да определи обезщетението за неимуществени вреди по справедливост при доказано нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок съгласно чл. 6, § 1 от

Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи? Настоящият състав намира, че въпросът изисква отговор и на друг принцип: Допуска ли обективното ни материално право националният съд да присъди обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице? По него с определение № 50001/03.01.2023 г. по гр.д. № 3023/2022 г. на ВКС, IV-то ГО е установена противоречива практика в решения на ВКС, постановени по реда на чл. 290 – 293 ГПК; на основание чл. 292 ГПК производството е спряно и е предложено на Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд да постанови тълкувателно решение по въпроса. Повдигнатият по настоящото дело също следва да се постави пред Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд в следния аспект в смисъл, произтичащ от вече поставения принцип: Дали от правото на Европейския съюз, което има директен ефект и примат над националното (чл. 4, ал. 3 КРБ), или от международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила, които са част от вътрешното право на страната с предимство пред противоречащите им норми от вътрешното законодателство (чл. 5, ал. 4 КРБ), произтича възможност националният съд да присъди обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице от нарушение на субективно право, признато от правото на Съюза, респ. от международните договори, и кои са критериите за определяне на обезщетението?

С Решение № 47/10.09.2010 г. по т.д. № 625/2008 г., II-ро ТО на ВКС на принципния въпрос е даден отрицателен отговор. Прието е, че присъждането на обезщетение за неимуществени вреди по правилото на чл. 52 ЗЗД на юридическо лице - търговец е лишено от основание в закона. Касационното обжалване е допуснато на по материално-правен въпрос, свързан с наличието на законова възможност на юридическото лице да бъде присъждано обезщетение за неимуществени вреди поради търпени от него морални болки и страдания. Върховният касационен съд е приел, че претърпените от търговеца-юридическо лице вреди от установено правонарушение несъмнено се отразяват в патримониума му, но поради безспорно паричния му еквивалент тези щети не могат да имат неимуществен характер, което само по себе си изключва приложението на чл. 52 ЗЗД. Като допълнителен аргумент е изложено и че самият общопризнат смисъл вложен в понятието „неимуществени вреди“ налага извод, че тези вреди нямат своя имуществена стойност и следователно парично изражение, което е несъвместимо с правната същност и начин на възникване на юридическото лице-търговец. Посочено е, че действително с нормата на чл. 52 ЗЗД, законодателят е създал правно задължение за обезвреда на неимуществените вреди при всички състави на неправомерно увреждане, но при неизричното посочване на конкретните правни субекти, имащи право на обезщетяване, то явно е възприето правилото- те да бъдат

определяни според вида на вредата, т.е. от вида на засегнатото право, поради което и при съобразяването с така сочения критерии се налага извода, че неимуществените вреди са причинени, когато увреждането е засегнало психическата сфера на пострадалият, като трайно и продължително състояние, а това житейски и правно е неприложимо към юридическото лице, дори и той да е търговец.

В Решение № 274/18.03.2019 г. по гр.д. № 5120/2017 г. IV ГО на ВКС, Решение № 206/26.03.2019 г. по гр.д. № 4762/29017 г., III ГО на ВКС, Решение № 29/10.03.2020 г. по гр.д. № 1690/32019 г. IV ГО на ВКС и Решение № 35/12.08.2022 г. по гр.д. № 3901/2018 г. IV ГО на ВКС на принципния въпрос е даден положителен отговор.

В Решение № 274/18 от 18.03.2019 г. по гр.д. № 5120/2017 г. IV ГО на ВКС, Решение № 206/26.03.2019 г. по гр.д. № 4762/2017 г., III ГО на ВКС и Решение № 29/10.03.2020 г. по гр.д. № 1690/2019 г., IV ГО на ВКС по допуснатия до касационен контрол материално-правен въпрос по приложението на чл. 49 ЗЗД и чл. 52 ЗЗД се приема, че подлежат на обезщетяване и неимуществените вреди на религиозните организации, когато в средства за масово осведомяване са направени обидни, клеветнически твърдения, уронващи авторитета им. П оложителният отговор е изведен и със съображения, че засегнатите неимуществени права на юридическото лице-религиозна институция са закрепени в КЗПЧОС и в Хартата на основните права на Европейския съюз, като решенията на ЕСПЧ и решенията на СЕС, с които се присъждат обезщетения за неимуществени вреди в полза на юридически лица, дават същото основание на българския съд, включително като прилага критериите, установени в тази практика.

В Решение № 35/12.08.2022 г. на ВКС, IV г.о. по гр.д. № 3901/2018 г., при отговора на въпроса за критериите, въз основа на които следва да бъде определено обезщетение за претърпени от юридически лица неимуществени вреди при нарушаване на правото на Европейския съюз от незаконосъобразни актове, действия/бездействия на държавата, Върховният касационен съд е споделил цитираната по-горе практика и е приложил критерии за определяне на обезщетението за неимуществени вреди, прилагани в решения на СЕС и в решения на ЕСПЧ.

Налице е свързаност между противоречието по принципния въпрос, повдигнат за разглеждане от ОСГТК на ВКС с определение № № 50001/03.01.2023 г. по гр.д. № 3023/2022 г. на ВКС, IV-то ГО и материално-правният по настоящото дело. Това е така, защото първото решение, в което на принципния въпрос е даден отрицателен отговор, е постановено към момент, в който правото на Европейския съюз и КЗПЧОС са действащо право на територията на страната, но съставът на Върховния касационен съд, не съзира положителният отговор да произтича от наднационалния, респ. от международния правопорядък.

От друга страна, на настоящия състав е известно, че е отрицателен отговорът на принципния въпрос, даван от административните съдилища по разглежданите от тях искове по чл. 1 ЗОДОВ. Към момента изцяло в тяхна компетентност са и делата по искове за обезщетения за вреди от нарушаване на правото на Европейския съюз, когато вредите са от незаконна административна дейност и/или от незаконна правораздавателна дейност на административните съдилища, включително в хипотезите на заявени претенции за обезщетение на неимуществени вреди от юридически лица. Налице са и предпоставките по чл. 124, ал. 2 ЗСВ – противоречива практика между Върховния касационен съд и Върховния административен съд, последиците от които обаче не могат да бъдат реализирани в рамките на настоящото производство по чл. 292 ГПК.

При тези мотиви, съдът

О П Р Е Д Е Л И :

СПИРА производството по гр.д. № 4575/2022 г. на Върховния касационен съд, Гражданска колегия, Четвърто отделение.

ПРЕДЛАГА на Общото събрание на гражданската колегия на Върховния касационен съд да постанови тълкувателно решение по следния материално-правен въпрос: Дали от правото на Европейския съюз, което има директен ефект и примат над националното(чл. 4, ал. 3 КРБ), или от международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила, които са част от вътрешното право на страната с предимство пред противоречащите им норми от вътрешното законодателство (чл. 5, ал. 4 КРБ), произтича възможност националният съд да присъди обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице от нарушение на субективно право, признато от правото на Съюза, респ. от международните договори, и кои са критериите за определяне на обезщетението?

Определението не подлежи на обжалване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

ЧЛЕНОВЕ: 1. 2.